

Szymon

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 29-35-69; 28-37-04; 28-90-17

Telex: 816-436

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefax: 29-40-89

BS/65/18/91

OBRAZ ZWIĄZKU RADZIECKIEGO I STOSUNKÓW

POLSKO-RADZIECKICH

Komunikat z badań

Warszawa, luty 1991 r.

W opracowaniu prezentujemy wyniki dwóch sondaży¹, obrazujące stan nastrojów i nastawienie społeczeństwa polskiego do Związku Radzieckiego. Porównanie rozkładu odpowiedzi ankietowanych z ubiegłego roku z odpowiedziami z lutego br. umożliwi dostrzeżenie zmian, jakie nastąpiły w tej dziedzinie na przestrzeni całego roku.

O stosunek Polaków do ZSRR pytaliśmy w kilku wymiarach. Ocenie społecznej poddano następujące kwestie:

- politykę Związku Radzieckiego i wydarzenia w ZSRR,
- stosunek do Gorbaczowa,
- stosunek do ZSRR: sympatia - niechęć,
- ZSRR jako sojusznika politycznego Polski,
- stosunki polsko-radzieckie,
- współpracę gospodarczą Polski z ZSRR.

Wydarzenia w ZSRR oraz jego polityka mocno niepokoją Polaków. Wzrasta poczucie zagrożenia pokoju ze strony wschodniego sąsiada. Dla większości ankietowanych (61%) to właśnie *polityka ZSRR stanowi obecnie największe zagrożenie dla pokoju światowego*. Jeszcze w lutym '90 na niebezpieczeństwo takie wskazywało 18% badanych, do dziś nastąpił więc trzykrotny wzrost tych obaw. W odpowiedzi na pytanie szczegółowe: *Czy, istnieją obecnie konflikty, które mogą, Pana(i) zdaniem, zagrozić pokojowi na świecie?* 64% wskazało na sytuację w ZSRR i republikach nadbałtyckich. Rok temu ten sam problem podnosiło 39% respondentów.

Dla Polaków ciągle niejasna jest przyszłość państwa radzieckiego. Co trzeci badany nie wie, jak potoczą się jego losy, a co czwarty przewiduje *wzmocnienie kontroli władzy centralnej nad republikami*. Zdaniem dużej części ankietowanych (41%), obecna sytuacja w ZSRR skończy się *całkowitym rozpadem* tego państwa. Dla porównania: w ubiegłym roku jeszcze 40% Polaków nie potrafiło przewidzieć, *czym skończy się pierestrojka w ZSRR* (spadek o 8 punktów procentowych). Pozostali

¹ Sondaże: *Świat wokół nas*(4) zrealizowano w dniach 2-5 lutego 1991 r. na próbie losowej (ważonej) dorosłej ludności Polski (N=1500) oraz *Świat wokół nas*(3) - w dniach 20-26 lutego 1990 r. na reprezentatywnej próbie kwotowej dorosłej ludności kraju (N=1500).

tak samo często podzielali pogląd, że *dojdzie do całkowitego rozpadu ZSRR i wszystkie republiki uzyskają niepodległość, stając się odrębnymi państwami* (29%), co przekonanie, iż *nastąpi umocnienie ZSRR jako federacji samodzielnych, ale ściśle ze sobą współpracujących republik* (28%).

Ogólnie można powiedzieć, że w świadomości społecznej Polaków następuje krystalizacja opinii i coraz powszechniejszy staje się pogląd o rozpadzie Związku Radzieckiego. Z drugiej jednak strony większość ankietowanych (67%) podziela pogląd, że w Związku Radzieckim - w porównaniu z niektórymi krajami Europy Środkowo-wschodniej (Bułgaria, Czechosłowacja, Polska, Rumunia, Węgry) - *istnieje realne niebezpieczeństwo powrotu do starego systemu władzy*. Znikoma część respondentów (poniżej 1%) wyraża opinię, że w ZSRR - w porównaniu z poprzednio wymienionymi krajami - *jest: najwięcej demokracji, najszybciej nastąpi przejście do gospodarki wolnorynkowej, jest najlepsza sytuacja gospodarcza czy najwyższy poziom życia*.

		CBOS
<i>Jak Pan(i) sądzi, czy to, co obecnie dzieje się w Związku Radzieckim zakończy się:</i>		
<i>całkowitym rozpadem ZSRR, tzn. większość republik uzyska niepodległość i będzie odrębnymi państwami</i>		41%
<i>wzmocnieniem kontroli władzy centralnej nad republikami</i>		24%
<i>Inna odpowiedź</i>		3%
<i>Trudno powiedzieć</i>		32%

Systematycznie zmniejsza się od kilku lat grono osób zaliczających ZSRR do sojuszników Polski i jednocześnie zwiększa się odsetek badanych postrzegających naszego wschodniego sąsiada jako państwo zagrażające nam (porównaj poniższe zestawienie oraz rys.1).

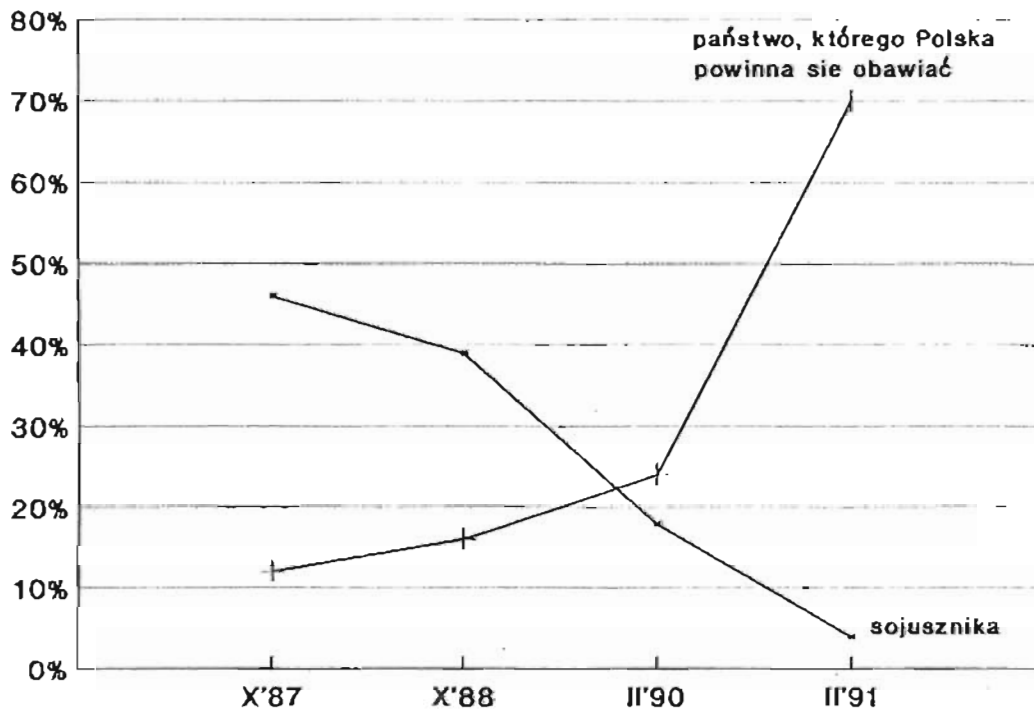
Respondenci uznający ZSRR za:

sojusznika				państwo, którego Polska powinna się obawiać			
X'87	X'88	II'90	II'91	X'87	X'88	II'90	II'91
46%	39%	18%	4%	12%	16%	24%	70%

Uwaga: są to odpowiedzi na pytania otwarte: *Po doświadczeniach lat minionych, które państwa zaliczył(a)by Pan(i) do prawdziwych sojuszników Polski? oraz Których państw Polska powinna się najbardziej obawiać?*

Rys. 1

Respondenci uznający ZSRR za:

Szczególnie duże, radykalne zmiany w opinii społecznej nastąpiły w ostatnim okresie, kiedy to z dawnego sojusznika ZSRR stało się państwem, którego Polacy się boją (70% wskazań; wzrost obaw o 46% w ciągu roku).

Nastąpiła gwałtowna, zasadnicza zmiana osobistego stosunku respondentów do polityki ZSRR: jeszcze w lutym '90 40% badanych deklaroowało go jako pozytywny, 20% - negatywny, zaś 38% dystansowało się, wybierając odpowiedź *ani pozytywny, ani negatywny*. Obecnie zaledwie 8% aprobuje politykę Związku Radzieckiego (spadek o 32 punkty procentowe), ponad połowa (54%) dezaprobuje ją (wzrost o 34 punkty) i co trzeci wybiera odpowiedź *ani pozytywny, ani negatywny* (35%).

	CBOS	
<i>Czy Pana(i) stosunek do polityki Związku Radzieckiego jest:</i>		
	II '90	II '91
<i>zdecydowanie pozytywny</i>	6%	1%
<i>raczej pozytywny</i>	34%	7%
<i>ani pozytywny, ani negatywny</i>	38%	35%
<i>raczej negatywny</i>	16%	36%
<i>zdecydowanie negatywny</i>	4%	18%
<i>Trudno powiedzieć</i>	3%	3%

Spoleczne uznanie stracił również prezydent ZSRR M. Gorbaczow. Od dłuższego czasu prowadzona przez niego polityka zyskiwała prawie powszechną sympatię, w sondażowych plebiscytach wygrywał jako najwybitniejszy polityk².

W ostatnim badaniu zaledwie 4% ankietowanych wskazało na M. Gorbaczowa jako najbardziej cenionego polityka na świecie. Na skali "sympatia - niechęć" od +5 do -5 stopni uzyskał on ujemną aprobatę (-0,8 stopnia). Ponad połowa badanych (51%) darzy prezydenta ZSRR niechęcią, 32% - sympatią, a 16% - obojętnością (0")³.

Problem suwerenności i niezależności Polski od ZSRR wyraźnie dzielił nasze społeczeństwo na dwie równoliczne opcje jeszcze na początku ubiegłego roku: 46% ankietowanych stwierdzało zależność, 43% - niezależność, około 11% nie miało zdania na ten temat. Obecnie następuje krystalizacja opinii: ponad połowa (56%) stwierdza niezależność od Moskwy i 33% - zależność; nie zmienił się odsetek badanych (11%) mających trudności z dokonaniem oceny.

² Zobacz m.in.: *Polacy o Związku Radzieckim i stosunkach polsko-radzieckich*, komunikat z badań CBOS, Warszawa, kwiecień 1990 r.

³ Zobacz także: *Opinia publiczna o przywódcach politycznych i mężach stanu*, komunikat z badań CBOS, Warszawa, luty 1991 r.

		CBOS	
<i>Jedni mówią, że zależy od Moskwy, inni, że decydujemy sami o sobie.</i>			
<i>A jak Pan(i) sądzi, czy:</i>			
	<u>II '90</u>	<u>II '91</u>	
<i>jesteśmy całkowicie niezależni od ZSRR</i>	7%	9%	
<i>raczej niezależni</i>	36%	47%	
<i>raczej zależni</i>	42%	31%	
<i>całkowicie zależni od ZSRR</i>	4%	2%	
<i>Trudno powiedzieć</i>	11%	11%	

Podobnie przedstawia się sprawa stosunków polsko-radzieckich. Jeszcze przed rokiem odpowiedzi w tej sprawie polaryzowały opinie publiczną: jedna trzecia badanych uważała, że stosunki poprawiły się w ciągu ostatniego roku, niewiele mniej (29%) - że się nie zmieniły, a jedna czwarta - że pogorszyły się. Obecnie opinie są bardziej jednoznaczne: ponad połowa badanych (57%) stwierdza pogorszenie się stosunków, jedna czwarta - brak zmian, a zaledwie 7% - poprawę.

		CBOS	
<i>Czy, według Pana(i), w ciągu ostatniego roku stosunki Polski ze Związkiem Radzieckim:</i>			
	<u>II '90</u>	<u>II '91</u>	
<i>poprawiły się</i>	34%	7%	
<i>nie zmieniły się</i>	29%	24%	
<i>pogorszyły się</i>	24%	57%	
<i>Trudno powiedzieć</i>	13%	12%	

Aktualne stosunki między Polską a ZSRR prawie połowa respondentów (48%) określa jako *ani dobre, ani złe*, ponad jedna trzecia jako złe a co dziesiąty jako dobre. W porównaniu z lutym ubiegłego roku nastąpiło wyraźne przewartościowanie opinii in minus, tj. wyraźny spadek (o 35%) ocen pozytywnych, wzrost (o 22%) negatyw-

nych oraz dalszy przyrost (o 8%) i tak już wysokiego poczucia nieokreśloności naszych stosunków (odpowiedzi *ani dobre, ani złe*).

w procentach				
CBOS				
<i>Jak Pan(i) ocenia obecne stosunki polsko-radzieckie:</i>				
	<u>X'87</u>	<u>X'88</u>	<u>II'90</u>	<u>II'91</u>
<i>bardzo dobre</i>	19	11	1	0
<i>raczej dobre</i>	56	53	44	10
<i>ani dobre, ani złe</i>	19	27	40	48
<i>raczej złe</i>	3	6	13	34
<i>bardzo złe</i>	1	2	1	2
<i>Trudno powiedzieć</i>	0	1	2	5

Współpraca gospodarcza ze Związkiem Radzieckim, zdaniem większości badanych, przynosi Polsce więcej strat niż korzyści (54%) lub same straty (9%). Dotychczasową wymianę ekonomiczną pozytywnie ocenia jedna czwarta respondentów, a pozostali (10%) mają trudności z ustosunkowaniem się do niej.

CBOS	
<i>Czy, Pana(i) zdaniem, współpraca gospodarcza ze Związkiem Radzieckim przynosi Polsce:</i>	
<i>same korzyści</i>	1%
<i>więcej korzyści niż strat</i>	25%
<i>więcej strat niż korzyści</i>	54%
<i>same straty</i>	9%
<i>Trudno powiedzieć</i>	10%

Opinia większości badanych o braku efektywności dotychczasowej współpracy z naszym wschodnim sąsiadem powoduje, że prawie tak samo często wskazują na potrzebę zacieśniania dalszej współpracy gospodarczej z ZSRR (47%), jak na jej ograniczania (40%). Warto

odnotować, że jeszcze w ubiegłym roku dominowali optujący za potrzebą bliższych związków ekonomicznych między naszymi krajami, choć już wtedy co trzeci badany był ich przeciwnikiem.

Czy z ZSRR powinniśmy współpracę gospodarczą:

zacieśniać				ograniczać			
<u>X'87</u>	<u>X'88</u>	<u>II'90</u>	<u>II'91</u>	<u>X'87</u>	<u>X'88</u>	<u>II'90</u>	<u>II'91</u>
53%	60%	61%	47%	24%	32%	32%	40%

Uwaga: odpowiedzi na pytanie: *Z którymi z krajów wymienionych na liście powinniśmy zacieśniać współpracę, aby poprawić naszą sytuację?* oraz *A z którymi krajami powinniśmy ograniczać współpracę?*

Do niedawna jeszcze - mimo kontrowersji wokół całokształtu stosunków polsko-radzieckich - większość Polaków deklarowała "ciepłe uczucia" wobec naszego wschodniego sąsiada, średnia temperatura na skali "najcieplejszy stosunek - najchłodniejszy" (od +50° do -50°) była dodatnia (np. +8 stopni w lutym'90). Sympatie do ZSRR na tym termometrze uczuć w poszczególnych latach kształtowały się następująco:

	<u>X'87</u>	<u>X'88</u>	<u>II'90</u>	<u>II'91</u>
temperatura średnia	+14°	+8°	+8°	-8°
temperatury: dodatnie	70%	61%	62%	29%
zerowe	16%	18%	18%	24%
ujemne	14%	21%	18%	45%

Po roku, oceny Związku Radzieckiego uległy dużym zmianom (spadek o 16 stopni) i są dziś ujemne (-8 stopni). Zdecydowana większość Polaków (69%) deklaruje chłodny (45%) lub obojętny (24%) stosunek do tego państwa.

x

x

x

Z zaprezentowanych danych wynika, że stosunek Polaków do ZSRR istotnie się zmienił. Jeszcze przed rokiem niemal równoliczne

były grupy pozytywnie i negatywnie oceniających poszczególne elementy składowe funkcjonującego w społecznej świadomości obrazu kontaktów i relacji polsko-radzieckich. W ciągu ostatniego roku nastąpiło wyraźne pogorszenie opinii. Wzrosło poczucie zagrożenia dla pokoju światowego i Polski ze strony wschodniego sąsiada. Prowadzona przez państwo radzieckie i jego prezydenta M. Gorbaczowa polityka nie znajduje u większości badanych społecznego uznania. Deklarowaną od kilku lat sympatię Polaków do tego kraju zastąpiła antypatia.

Stosunki między naszymi państwami stają się coraz bardziej złożone. Nasila się krytycyzm wobec dotychczasowych zasad współpracy ekonomicznej, brak również jednoznacznego stanowiska Polaków co do potrzeby dalszej współpracy gospodarczej ze Związkiem Radzieckim.